

Veidi värvitute tiibadega liblika lend

Pärast „Turandotti“ näib Rodula Gaitanou lavastatud „Madama Butterfly“ lahjavõitu: on meeldiv, et jaapanipärasuse stampe pole liialt taga aetud, aga midagi muud pole õnnestunud asemele pakkuda.

Estonia „Madama Butterfly“, mille on lavastanud kreeklane Rodula Gaitanou ja kunstnik on Takis, näeb välja rõhutatult kidakeelne, justkui peidaks endas saladust. Usu sellesse, et lavastusest võib veel asja saada, taastas teisel etendusel Butterflyna María Fernanda Castillo (Mehhiko), kelle vokaal kannab draamat ja lavalises olekus on just niisugust tummfilmilikkust väljamängimist, mida see lugu vajab.

Siim Vahur

Giacomo Puccini ooper „Madama Butterfly“ 24. V (Eesti esietendus) ja 26. V rahvusooperis Estonia. Libretistid Luigi Illica ja Giuseppe Giacosa. Muusikajuht Arvo Volmer, dirigendid Kaspar Mänd ja Risto Joost. Lavastaja Rodula Gaitanou (Kreeka), lavastaja assistent Pirjo Levandi, kunstnik Takis (Kreeka), valguskunstnik Fiammetta Baldiseri (Itaalia), valguskunstniku assistent Veronica Varesimonti (Itaalia), koormeister Heli Jürgenson. Osades Yasko Sato (Jaapan) või María Fernanda Castillo (Mehhiko) – Madama Butterfly, Dumitru Mițu (Rumeenia), Raimonds Bramanis (Läti) või Reigo Tamm – Pinkerton, Eugenijus Chrebtovas (Leedu), Rauno Elp või Tamar Nugis – Sharpless, Helen Lokuta või Aule Urb – Suzuki, Mart Madiste või Mehis Tiits – Goro, Karis Trass või Kadri Kõrvek – Kate Pinkerton, Priit Volmer või Raiko Raalik – keiserlik komissar, Jassi Zahharov või Märt Jakobson – bonzo, Rafael Dicenta või Yixuan Wang – prints Yamadori jt, rahvusooperi Estonia koor ja orkester.

AARE TOOL

Eestlaste ja jaapanlaste elutunnetus pole sugugi nii erinev. Ülikutest sõdalasestisust ei ole meil olnud, aga see-eest pidas vana eestlane oma sumuraivõitlust kiviklibuse maakamaraga, kaaslaseks mitte küll väärikas mõök *katana*, vaid ikka ader ja tugeva kondiga eesti hobune. Ja ärgu arvatagu, et vanad eestlased ei tundnud au ega häbi. Meie esivanemate *bushidō* ehk aukodeks on talletatud vanasõnade rikkalikus rahvapärimuses: „raha kadund – vähe kadund, tervis kadund – palju kadund, au kadund – kõik kadund“, „parem veike au kui suur häbi“, „parem auga surra kui häbiga elada“, „härja suuruse au veeb kass sava otsas ära“, „inimese au on kui koera saba otsas tükk valgeid karvu“, „aus nimi on kallim kui kuld“.*

Aust hoolib muidugi ka Giacomo Puccini ooperi „Madama Butterfly“

nimitegelane, kes ooperi ajaloo ühe sulnima pisarakiskujana on seda-puhku maandunud Estonia laval. Ikka ja alati sünnib vana hea teatriime, kui üks teeskleb ja teine laseb end meelega petta, tehes näo, nagu ei mäletaks, mis saatus on määratud osaks saama vaesele petetud ja häbistatud Cio-Cio-Sanile. Nii saab vaataja iga kord üha uuesti pühkida silmanurgast liigutuspisara, kui Puccini ooperi emotsionaalne hüpertroofia päädib sellega, et Cio-Cio-San (Chōchō-san) lunastab nii üllalt oma riivatud au ainsal austust väärival viisil – võttes endalt jaapani kombe kohaselt elu. „Madama Butterfly“ eksootika on aga mitmekordne, sest selles suhestub Jaapani kirsioieline fantaasiamaailm mitte pelgalt õhtumaa-dega, vaid talitsematu USA mereväe leitnandi B. F. Pinkertoni isikus suisa metsiku-metsiku läänega.

Hea ooperisolist on nagu tummfilmnäitleja ja õige lavastaja on see, kes säärase tummfilmilikkuse temas esile toob. Ooper on tõlgenduslikult tumm sellepoolest, et muusika peab saama ettekandes teoks omasoodu – nagu tasane jõgi, mille vääramatut voolu ei mõjuta vähimalgi määral see, kui keegi (lavastaja) sellesse viivuks sisse astub, et jalgu leotada. Muusika on ette antud ja oma kulgemises kõigutamatu, laulja olek ja žestid seevastu nagu udusulg tuules, mida õrnalt puhudes saab suunata ühele või teisele poole. Ooperisolist on n-õ tumm, sest tema kui tõlgendaja hääli ei kuulu talle endale. Enamasti ei ole tema enda teha ka see, millise sõnalise rõhuasetusega ta oma partiid esitab: selle kirjutab karmilt ette muusikaline fraas ja rütm. Seda olulisem on aga iga hoolikalt suunatud pilk ja kaalutletud liigutus, sest just seda hõljuvat „udusulge“ vaadeldes jõuab publiku pilk lõpuks sinna, kus avaldub noodiridade vahele peidetud tähendus.

Näitlejatööle loob konteksti lavastuse visuaal – kui loob. Estonia „Madama Butterfly“, mille on lavastanud kreeklane Rodula Gaitanou ja kunstnik on Takis, näeb välja rõhutatult kidakeelne, justkui peidaks endas saladust, mida ei soovi mitte mingi hinna eest vaatajale avaldada. Keset lava on platvorm, Pinkertoni ja Butterfly armupesa – nagu oleks ruudukujuline laud pööratud pahupidi, jalad taeva poole, et moodustada seinteta majakarp. See on just niisugune tujutu ümbrus, kuhu sobiks istutada pigem mõni Tšehhovi elutüdinud tegelane, kes saaks siis kiiktoolis pikalt kurta selle üle, kui äraütlemata igav tal on olla seal kauges kolkas.

Hea seegi, et tagaplaanil on näha mäed ja lavale püstitatud konstruktsioon loob n-õ auditoriumi stiilis tõusva

ruumi. Lavaruum on Estonias teadagi tundlik teema ja igaüks, kes vähegi söandab selle kasutamisel praktilist meelt üles näidata, teenib ära tunnustava noogutuse. Aga kus on Jaapan? Kus on kits? Laval justkui puudub hing: selles puitkonstruktsioonide kõrbes ei ole ühtegi osist, mis kasvaks koos lavastusega, teiseneks samal ajal sellega, kuidas Butterfly armub, ootab, veel ootab ja hukkab. Üksnes mäed värvuvad prožektorivalgel, aga Estonia laval on nähtud parematki valguskujundust. „Nothing to write home about,“ ütleks selle kohta jänkist Pinkerton. Ei vääri eriti mainimist.

Kui lava näeb välja kiretu nagu ehitusplats, siis loodetavasti on esitajad seda ilmekamad. Esietendusel (24. V) ja järgmisel etendusel (26. V) üles astunud kahe erineva solistide koosseisu puhul on ühine see, et kolm võtmerolli (Butterfly, Pinkerton ja Sharpless) olid mõlemas väliskülaliste mängida, sellal kui Estonia oma solistide päralt olid tähtsamatest osadest üksnes teenijanna Suzuki ja mõneti vähem olulisena kosjasobitaja Goro. Ülejäänud estoonlastest osatäitjad, kellest mitmeidki oleme harjunud muudes lavastuses kuulma peaosades, täitsid seekord mõne lausega episoodilist rolli stiilis „härä, teile on kiri“.

Vett sotas mõneti Estonia „Madama Butterfly“ puhul uljalt välja kuulutatud seitsme ooperiteatri koostööprojekt, kus peale Estonia pidavat osalema partnerid Põhja-Itaaliast. Solistide valikul selle koostöö vilju Estonia publik küll maitsta ei saa, kuivõrd näiteks Pinkertoni osatäitja tenor Raimonds Bramanis (26. V) ei tule mitte kaugelt Lombardiast, vaid ikkagi meie heade lõunanaabrite juurest Läti rahvusooperist. Paljukõneldud koostöö tähendab niisiis hoopis seda, et ringi rändab lavastuse kujundus, lauad, toolid ja muu kila-kola – nagu peaksid seesugused logistikaalased üksikasjad vaatajale korda minema.

Estonia lavastuste puhul on küllalt sage, et esietendusel panevad need vaid kulmu kergitama (mitte küll üllatusest), järgmistel etendustel asub aga tükk end tasahilju rehabiliteerima. Teisisõnu, vaataja hakkab talle osaks saanuga vähehaaval leppima. Nii on see ka „Madama Butterfly“ puhul, mille esietendusel ei moodustunud peasatäitjatest veenvat ansambli. Helen Lokuta sobis teenijanna Suzuki rolli, näos peegeldumas maailma tundmaõppimise helge himu. Justkui oleks olnud Suzuki salajane ülesanne teha tasa kõik see, mis jaapanlanna Yasko Sato esitatud Butterfly rollis vajaka jäi. Tasub meeles pidada, et libreto järgi peaks Butterfly osatäitja mängima 15aastast elavaloomulist, kapriisset, kuid samal ajal eakohatult elukogenud